

ORIJENTACIJA STANOVNIKA KRKA PREMA MORU

Radojica F. Barbalić

Psihofizički utjecaj mora na stanovnike jednog obalnog područja bio je oduvijek od važnosti za formiranje pomorske privrede tog kraja. Detaljnijim posmatranjem moći ćemo zapaziti da je more uvijek prisiljeno boriti se s utjecajem kopna, zapravo s utjecajem njegove pedološke strukture, da bi primorske stanovnike privuklo k sebi.

Ta nam se konstatacija nameće pri namjeri da u ovom našem razmatranju posmatramo orijentaciju stanovnika otoka Krka i psihofizički utjecaj mora na njih. Površnim pogledom na otok Krk, na prostranost njegove površine, na geološku i morfološku strukturu i razvijenosti morskih obala, zapaziti ćemo da je utjecaj mora doduše periferan no ipak neposredan, i da je more teško prodiralo — u borbi sa kopnom — tamo gdje je psihofizički utjecaj obiju suprotnosti, i mora i kopna, podjednako jak.

Već i sami osvrtno na orijentaciju stanovnika Baške — koja obiluje pedološkim uvjetima, s prostranim i vrlo plodnim Bašćanskim poljem — i pogled na mjesta uz sjevero-zapadne obronke otoka moći će nam potvrditi ovo naše stanovište.

Za orijentaciju stanovnika jednog obalnog područja od važnosti je, nadalje, i struktura privrede tog kraja, njegov geopolitički smještaj i udio u odnosu na potrošačko tržište i gravitaciono središte. Struktura privrede otoka Krka u razdobljima rane njegove povijesti do početka drugog svjetskog rata važna je za formiranje njegove pomorske privrede, a geopolitički smještaj i udio u odnosu na potrošačko tržište i gravitaciono središte uvijek su diktirali otoku Krku više-manju konstantnost i stabilnost. Pod takvim je utjecajem orijentacija stanovnika Krka prema moru bila stalna, i ona je o uplivu opće privredne konfiguracije gravitacionog kompleksa, kojemu pripada, bila ovisna čas jače čas slabije.

1. Brodarska i poljoprivredna naselja uz more

U vezi s postavljenom temom treba razmotriti da li je stanovnik priobalnog pojasa uz svoj posjed ujedno i pomorac, ako se razumije u pomorske vještine i ako posjeduje ma i neznatno pomorsko prijevozno sredstvo. Na to pitanje najbolji ćemo odgovor dati ako istaknemo primarni oblik pomorca, ribara, koji se baš u krajevima s vrlo razvijenom obalom i geološkom strukturom — kakav je to slučaj na istočnim obalama Jadranskog mora — redovno stvara iz redova obalnih poljoprivrednika. Pojava je povremenih, odnosno sezonskih ribara, baš u našim krajevima jaka, a ne malu važnost ima i za privredu otoka Krka. Formiranje pomoraca po zvanju bilo je uvjetovano ekspanzijom produkata prirode otoka, a to je utjecalo i na činjenicu da su izvozna središta na pogodnim tačkama, neposredno uz izvozno orijentirano zaleđe, od stanovnika tog obalnog pojasa stvarala pomorce po zvanju. Uvid u statističke podatke potvrđuju nam ovu konstataciju.

Primijenimo li ove naše navode na opću karakteristiku tla i geopolitičku strukturu pojedinog obalnog područja, vidjet ćemo da je utjecaj mora na orijentaciju stanovnika u primarnom stadiju bio usmjeren na ribarsku, a u sekundarnom na brodarsko-obrtnu strukturu. Stoga, ako tu konstataciju primijenimo na psihofizički utjecaj mora na stanovnike otoka Krka, moći ćemo zapaziti da su stanovnici primorskih predjela Krka bili u prvom redu ribari, a potom, s obzirom na privredu strukturu otoka i centripetalni položaj tog kraja, brodari. Kratak uvid na strukturu pojedinih mjesta to će nam i dokazati.¹ Samo glavno mjesto otoka, Krk — uza sve to što ima jaku izvoznu trgovinu, što mu se pučanstvo množi i što kao mjesto sa specifično centriopetalnim položajem ima naročiti upliv na političku i privrednu konfiguraciju otoka — izrazito je ribarsko mjesto. Slučaj Punta specifičan je i naročito sui generis. Smješten u plodnoj i bogatoj okolici, u neposrednoj blizini predjela bogatih morskim organizmima, Punat je upućen na brodarsko-obrtnu strukturu, a jačina kapitala iseljenika-povratnika u početku XX stoljeća tu je strukturu i pojačala. Privredno (centripetalno), Punat je u pogodnom momentu mogao dati inicijativu da se parobrodarstvo na Krku osnuje i učvrsti.² Stara Baška, bez plodne okolice, upućena samo na more, a bez jačih kapitala, nalazeći se u akvatoriju bogatom ribama, izrazito je ribarsko mjesto. Baška, čiji smo primjer napomenuli, izraziti je tip mjesta koje se od ribarskog razvilo u brodarsko-obrtno, no njezin joj je položaj još do pred drugi svjetskih rat sačuvao najjače ribarske pozicije na otoku. Položaj brodarstva Baške diktirao je početkom ovog stoljeća osnivanje nautičkog tečaja, kako bi se pomorcima Baške moglo dati i teoretsko elementarno znanje za stjecanje nižih zvanja u trgovačkoj mornarici. Općina je još 1873. god. zatražila od nadležnog ministarstva otvaranje takvog tečaja, a narodni zastupnik dr D. Vitezić živo se zazuzimao da se taj naum provede u bečkom Carevinskom vijeću.³ Početkom ovog stoljeća bašćanska je općina raspisala najtečaj za učitelja na nautičkom tečaju 1909. godine.⁴ Taj se tečaj i formirao, i »škola« se zadržala do skoro početka prvog svjetskog rata. Specijalni položaj u pomorskoj privredi ima

Vrbnik. To mjesto, poviše mora na rubu prostrane i plodne Vrbanske drage, diktiralo je uvijek svojem pučanstvu orijentaciju prema poljoprivredi; premda je upliv mora, međutim, bio i u ribarstvu i u brodarstvu minimalan, bio je ipak konstantan. Mjesta u Dobrinjskoj dragi, Šilo i Klimno, sačuvala su, doduše, i do danas poljoprivredni karakter, ali je tu utjecaj mora, s obzirom na blizinu potrošnog tržišta i jakog gravitacionog središta, bio jači nego u Vrbniku. U Omišlju je utjecaj mora slabiji negoli u dobrinjskom poljoprivrednom sektoru, a malo mjesto Njivice imalo je do pred drugi svjetski rat ribarski izražaj. Malinska je u brodarstvu i ribarstvu isto tako jaka kao i Baška, ali je njezin brodarско-obrtni karakter markantniji i izrazitiji.

Prilike pod kojima se razvijao obrat privredne strukture u prošlom stoljeću, industrijalizacija privrede, sve jače prometne veze do sada emancipiranih privrednih centara, pojačana razdoblja ekonomskih kriza i spontane seobe seoskog pučanstva u gradove, bilo to na obližnje kopno ili u prekomorske zemlje, imale su i na Krku snažnog utjecaja. Bespomoćno i na vidiku posvemašnje propasti brodarske privrede, stanovništvo je brodarskih i ribarskih sela bilo prvo koje je napuštalo i brodove i svoja zemljišta, te tražilo zaradu najprije u arsenalu u Puli, pa u brodogradilištima u Trstu i na Rijeci, te čak i u Tržiču. Ova dva prva pomorsko-industrijska centra u tadašnjoj austrijskoj državi, čiji počeci padaju u 1848. i 1854, privlače mase siromašnog pučanstva svojeg gravitacionog područja; slično je i godina 1859, kada dolazi do kopanja Sueskog kanala koji privlači također siromašne mase južnoevropskih krajeva. U razdoblju od 1873. godine i dalje, koje znači naglu propast brodarstva na jedra duge plovidbe kod nas i pronalazak zlatnih polja u Kaliforniji, toliko utječu na položaj brodova obalne plovidbe, da je njihovo stanje uzdrmano, a budućnost nikako ružičasta. Propadanje je brodarstva obalne plovidbe tadašnje dvojne monarhije bilo polagano, ovisno o izvoznoj snazi privrede ovoga kraja, ovisno o volji pučanstva koje pod dojmom »zlatne groznice« jedva obrađuje svoje posjede, u vječnom sanjarenju o polasku na put u zemlju odakle će se vratiti puni blaga i bogatstva. Od 1870. god. pa doslovno do prvog svjetskog rata, a naročito u desetogodištu 1904—1914, kada »Cunard Line« uvodi prekomorsku iseljeničku prugu iz Rijeke za New York,⁵ dakle, formalno pred vratima otoka Krka, migracija je pučanstva sa otoka Krka bila neobično jaka. Iseljenici-povratnici bili su prilično rijetki, no ipak svi su dolazili s prištednjama i korisno ih ulagali u privredu i trgovinu na otoku.

Pod takvim prilikama moramo posmatrati razvitak orijentacije pučanstva otoka Krka prema moru i psihofizički utjecaj mora na narodnu psihu. U našoj tablici, koju niže donosimo, u odnosu stanovništva Krka prema pomorcima zaposlenim na brodovima obalne plovidbe luka pripadnostima otoka Krka, zapažamo da je taj utjecaj doduše bio značajan, ali u konstantnom padu.

Tablica nam donosi slijedeći uvid:⁶

Općina	Stanovništvo prema popisu godine			Zaposleni na brodovima male plovidbe kao mornari, ribari, lađari					
				Godine i postotak					
	1900.	1910.	1931.	1900.	%	1910.	%	1931.	%
Baška	4143	3716	3549	276	6.66	230	6.18	156	4.39
Dobrinj	3860	4046	3645	205	5.31	195	4.81	116	3.18
Dubašnica	2928	3028	2740	175	5.98	183	6.04	196	7.15
Krk	2074	2196	2473	176	8.48	168	7.65	62	2.50
Punat	2969	3091	2893	178	5.90	215	6.95	169	5.84
Omišalj	2283	2242	1934	124	5.43	195	8.69	154	7.96
Vrbnik	2883	2940	2809	205	7.11	182	6.19	98	3.48
UKUPNO	21140	21259	20043	1339	6.33	1368	6.43	951	4.74
od toga muškaraca	10173	9831	9000		13.16		13.91		10.50

Opća je karakteristika pomorske orijentacije stanovnika Krka, dakle, negativna. U desetogodištu 1900—1910. Krk ima 633 o/o pomorca, premda je porast pučanstva iznosio oko 1°/. Računajući samo muškarce, 1900. god. na Krku je svaki 13 muškarac pomorac, 1910. god. taj je odnos povećan na skoro 14, a 1931. god. padne ispod prosjeka od 1900. godine. Ako posmotrimo pojedine općine, vidimo da je taj odnos u Puntu od 1900. do 1910. god. povećan za 1°/, a 1931. god. pada na 1.10^o/, u Baški konstantno pada (6.66^o/, 6.18^o/, 4.39^o/), u Dobrinju također konstantno pada (5.31^o/, 4.81^o/, 3.18^o/), u Dubašnici raste (5.98^o/, 6.04^o/, 7.15^o/), u Krku — premda mu se broj pučanstva povećava — broj pomoraca rapidno pada (8.48^o/, 7.65^o/, 2.50^o/), u Omišlju raste da 1931. god. neznatno pada (5.43^o/, 8.69^o/, 7.96^o/), u Vrbniku konstantno pada (7.11^o/, 6.19^o/, 4.48^o/).

Po tome u kolikoj je mjeri pučanstvo pomorski orijentirano i po značenju privrede tog kraja dobit ćemo slijedeću ljestvicu.

1900. godine: Krk, Vrbnik, Baška, Punat, Dubašnica, Dobrinj, odnosno najjače mjesto 8.48^o/, najslabije 5.31^o/; razlika iznosi 3.17^o/. Brojčano je na prvom Baška, pa Vrbnik i Dobrinj, te Punat, Krk, Dubašnica, odnosno najviše je pomoraca u Baški — 276, najmanje u Omišlju — 124; razlika je 152.

1910. godine: Omišalj, Krk, Punat, Vrbnik, Baška, Dubašnica, Dobrinj, odnosno najjače mjesto 8.69^o/, najslabije 4.81^o/; razlika 3.88^o/. Brojčano na prvom je mjestu Baška, pa Punat, Omišalj i Dobrinj, te Dubašnica, Vrbnik, Krk, odnosno najviše je pomoraca u Baški 230, najmanje u Krku 168; razlika je 62.

1931. godine: Omišalj, Dubašnica, Punat, Baška, Vrbnik, Dobrinj, Krk, odnosno najjače mjesto 7.96^o/, najslabije 2.50^o/; razlika 5.46^o/. Broj-

čano na prvom je mjestu Dubašnica, pa Pumat, Baška, Omišalj, Dobrinj, Vrbnik, Krk, odnosno najviše je pomoraca u Dubašnici 196, najmanje u Krku 62; razlika je 34.

Kod razmatranja tih podataka od važnosti su brojčani podaci, odnosno sumarni odnos muškog pučanstva cijelog otoka prema zaposlenim pomorcima, budući da nismo mogli za svako mjesto pokazivati odnos muškaraca, jer statistički podaci kojima smo se služili prikazuju ukupno pučanstvo, žene, djecu, starce i muškarce sposobne za privređivanje.

2. Pomorci po zvanju s otoka Krka

Tablica sa sumarnim prikazom ukrcanih pomoraca na brodovima s otoka Krka pokazuje nam slijedeće stanje:

Godine	Posada zaposlena na brodovima			
	m. ob. pl.	ribarice	čamci	Ukupno
1882.	308	188	80	576
1887.	386	154	130	670
1897.	458	384	257	1099
1901.	407	473	459	1339
1905.	400	481	221	1102
1906.	383	524	204	1111
1907.	373	535	200	1108
1909.	467	576	192	1235
1911.	469	671	228	1368
1912.	387	722	248	1347
1925.	191	360	614	1165
1926.	178	381	897	1456
1927.	162	309	414	885
1928.	148	364	427	939
1929.	147	379	424	950
1930.	129	338	356	823
1931.	175	357	419	951
1932.	136	323	458	917
1933.	130	350	464	944
1934.	138	360	484	982
1935.	138	372	491	1001
1937.	139	332	506	977
1939.	132	383	540	1056

Rubrika članova posade na brodovima male obalne plovidbe mjerdavna je za posmatranje razvoja pomorske privrede otoka Krka, pa vidimo do 1901. god. konstantni porast. Pojačana migracija u prekomorske zemlje uzrokuje do 1907. god. postepenu depresiju, a ekonomska kriza — koja se pojavljuje 1907. god. utječe na broj zaposlenja i u tadašnjoj dvojnoj monarhiji — taj broj povisuje do 1911. godine, kada broj

ukrcanih pomoraca na brodovima male obalne plovidbe naglo pada. Uzrok takvog jakog povišenja efemeran je i odnosi se na pomorce ukrcane na brodovima krčkih parobrodarskih društava, koja se pojavljuju tih godina. Rekli smo da 1912. god. broj ukrcanih pomoraca pada; da posjedujemo daljnje podatke do 1914, vidjeli bismo da je uzrok takvom padu bio konjunktura u migraciji u godinama neposredno pred prvi svjetski rat i dobro uvedena i pojačana iseljenička služba iz Rijeke.

Poratne prilike, stvaranje novih potrošnih tržišta i gravitaciona središta, konjunktura turističke privrede na Krku, privredna kriza od 1929. god. i ekonomske sankcije protiv Italije, sve to neobično snažno utječe na zaposlenost na brodovima obalne plovidbe. Od 1925. do 1930. god. broj je pomoraca u konstantnom padu, 1931. god. dolazi do naglog porasta, da opet do 1939. god. broj pomoraca konstantno pada.

Interesantan nam prikaz daje broj članova posade zaposlenih na ribarskim brodovima. On je ovdje utoliko važan što je — kako smo u uvodu napomenuli — pomorac, prije svega ribar, a Krk svojim položajem i pogodnim ribarskim akvatorijem tu činjenicu naglašava. Nadalje, pomorac u danima privredne krize može privređivati kao ribar, a upravo depresija u obalnoj plovidbi prouzrokuje konjunkturu u ribarstvu. Uvid u rubriku članova posade zaposlenih na ribarskim brodovima to nam potvrđuje. Od 1882. do 1911. god. broj je posade zaposlene na ribarskim brodovima u konstantnom porastu.

Treća rubrika o posadi zaposlenoj na brojem označenim čamcima nema u predratnim godinama ono značenje koje stiče nakon prvog svjetskog rata u turističkim prilikama. Dok se prije prvog svjetskog rata malim lađamm i čamcima poljoprivrednik Krka služi za prijevoz ovaca na Prvić ili Plavnik, odnosno za prijevoz poljoprivrednih produkata izravno na lokalna tržišta Senja, Crikvenice, Kraljevice, Bakra i Rijeke bez neophodne potrebe većih prijevoznih objekata, dotle značenje naglog porasta brojem označenih čamacu u godinama poslije prvog svjetskog rata dobiva izraziti turistički karakter i karakter pravog obrta prijevoza barkama. Brojevi koje smo iznijeli očito nam govore o tome.

Jedna specifična analiza posada brodova pojedinih mjesta otoka Krka detaljnije bi nam posvjedočila ove naše navode, no to nije svrha ove radnje.

3. Pomorci otoka Krka po stručnoj spremi

Naš prikaz orijentacije pučanstva otoka Krka prema moru ne bi bio potpun kada ovdje ne bismo prikazali osposobljenja pomoraca zavičajnih i rođenih na Krku, odnosno porijeklom s otoka Krka. Tu činjenicu moramo ovdje tim prije razmotriti što je Krk u znatnom broju dao mornare parobrodarskim društvima dvojne monarhije i predratne Jugoslavije, te što je velik broj Krčana polaskom u prekomorske krajeve na taj način privređivao. Migracija brodograditelja, koji polaze iz svojih mjesta u arsenal u Pulu, Lloydovo brodogradilište, u riječke i kraljevičke škverove, zatim graditelja lučkih gradnja, koji su baš u periodu iza prvog

svjetskog rata preuzimali gradnje gatova i pristaništa u tadašnjoj Jugoslaviji, pa onda lučkih službenika, strojara, kapetana i upravitelja male obalne plovidbe — rodom sa Krka — sve to pojačava značenje orijentacije stanovništva Krka prema moru i pomorskoj privredi do u prosjeku najjačih razmjera.⁷

Prema izvorima kojima smo se služili,⁸ o osposobljenim pomorcima s Krka dobit ćemo slijedeću statističku tablicu po zvanjima:

Godine	kap. duge plov.	por. trg. morn.	upr. m. ob. plov.	strojara			radiot.	Ukupno
				I. kl.	II. kl.	III. kl.	II. kl.	
1854.	2	—	—	—	—	—	—	2
1882.	—	1	—	—	—	—	—	1
1897.	1	—	—	—	—	—	—	1
1902.	1	—	—	—	—	—	—	1
1905.	—	—	7	—	—	—	—	7
1907.	—	—	1	—	—	—	—	1
1908.	—	—	2	—	—	—	—	2
1909.	—	—	9	—	—	—	—	9
1918—1925.	1	—	—	—	3	14	—	18
1926.	—	—	—	—	1	2	—	3
1927.	—	—	4	—	—	—	—	4
1928.	—	—	1	—	—	1	—	2
1929.	—	—	1	—	3	—	—	4
1930.	—	—	3	1	3	3	—	10
1931.	—	—	4	—	—	6	—	10
1932.	—	1	4	—	—	2	—	7
1933.	—	—	4	—	1	2	—	7
1934.	1	—	—	1	2	—	—	4
1935.	1	1	6	—	2	—	—	10
1936.	—	—	2	1	—	1	—	4
1937.	—	—	5	—	—	1	1	7
1938.	1	—	5	—	1	1	—	8
1939.	—	—	1	2	2	—	—	5
UKUPNO	8	3	59	5	18	33	1	127

Stvarni utjecaj mora možemo prosuditi iz psihofizičkog odnosa prema moru, koji s obzirom na pomorsko-privredno značenje otoka Krka dolazi do izražaja u stavci upravitelja male obalne plovidbe (danas osposobljenih kormilara i brodovođa). Iz slijedeće tablice, u kojoj smo prikazali podjelu osposobljenih pomoraca po mjestima rođenja, odnosno zavičajnosti, vidimo da Baška ima prvenstvo u stručnoj izobrazbi nautičkog i strojar-skog osoblja, Punat odmah iza Baške po jačini osposobljenih upravitelja male obalne plovidbe, a Omišalj u izobrazbi strojarškog osoblja. Značenje udjela Dobrinja, Šila i Vrbnika nije ni u tome neznatno.

Tablica nam daje slijedeći prikaz:

Općina	kap. duge plov.	por. trg. morn.	upr. male plov.	strojara			radiot.	Ukupno
				I. kl.	II. kl.	III. kl.	II. kl.	
Baška	2	1	15	1	3	9	1	32
Dobrinj	—	—	5	—	—	—	—	5
Dubašnica	1	—	8	—	—	8	—	11
Klimno	—	—	1	—	—	—	—	1
Krk	2	—	3	—	—	1	—	6
Malinska	—	—	—	1	1	1	—	3
Omišalj	2	1	—	3	9	13	—	28
Polje	—	—	2	—	—	—	—	2
Punat	—	1	14	—	4	4	—	23
Sale	—	—	—	—	—	1	—	1
Šilo	—	—	5	—	—	—	—	5
Vrbnik	1	—	6	—	1	2	—	10
UKUPNO	8	3	59	5	18	33	1	127

4. Utjecaj mora na narodnu poeziju i običaje na Krku

Sa psihofizičkim utjecajem mora na pučanstvo i na njegovu orijentaciju prema moru u uskoj je vezi utjecaj mora i na narodnu poeziju i na običaje. Činjenica je da je more najlakše sredstvo za prenošenje kulturnih tekovina, ali je more također i ona zapreka koja do nedavna nije dozvoljavala da se strane i psihi naroda tuđe tekovine primijene na kulturu i na običaje jednog otočnog pučanstva. Da li će kultura koja dolazi morem uspjeti da prodre u bit psihe stanovništva tog otoka, ovisilo je naročito o razvedenosti obale, o pedološkoj strukturi tog otočnog kopna i o načinu kojim narod živi na tom otoku. Napominjemo te karakteristike, budući da su one u suglasnosti sa strukturom otoka Krka i što su one tokom milenija političkog i kulturnog života otoka Krka formirale psihi stanovništva⁹ u odnosu prema privlačivosti mora.

Iz dosadašnjih naših razmatranja mogli smo zapaziti da je more samo periferno utjecalo na stanovnike otoka Krka i da je utjecaj mora na psihi stanovnika udaljenijih krajeva vrlo slab. Prilike u kojima se kulturna evolucija dešavala u našim krajevima počam od polovine prošlog stoljeća kidale su formalno konzervatizam i tradicionalizam u krajevima koji su bili pod neposrednim utjecajem kulturnih emancipacija, a to su bez sumnje primorska mjesta.¹⁰ U unutrašnjosti otoka stanovnici ne podliježu predrasudama i naprednijim idejama novih vremena kao stanovnici primorskih mjesta: tu vlada konzervatizam i patrijarhalni obiteljski život, koji daje sav svoj izražaj u sačuvanim običajima, »tancima« i narodnim pjesmama. Sav je taj tradicionalizam još do pred drugi svjetski rat bio živo održan, a ti su fenomeni na održanim »Krčkim festivalima«

došli do izražaja u svojoj živopisnosti. Posebno se u narodnoj pjesmi otoka Krka može opaziti pojava koja je osobito karakteristična za utjecaj mora na stanovnike Krka. U junačkim pjesmama, koje većma nalazimo u unutrašnjosti Krka, osobito u Dobrinju i okolnim naseljima, motiv je redovno preuzet, odnosno donijet s kopna¹¹; borbe s Turcima, Kraljević Marko, Budim grad i bečki cesar, a susrećemo i ovdje mnogo primjera kontaminacije ambijentskih karakteristika s općim motivom borbe protiv Turaka, kao npr. u pjesmi »Primorkinja konja jaše«. ¹² Ženske pjesme, koje su sadržajem mnogo bliže moru, pa i one s kopna, ali stoga lokalnije i subjektivnije,¹³ susrećemo većinom u Baški i Puntu. Te su pjesme većinom pod utjecajem mediteranske mornarske pjesme, kratke, s jasno izraženom temom, a po postanku nisu naročito stare. Prošlo stoljeće naročito obiluje takvim pjesmama, a lakim se vezama s kulturom mediteranskih naroda stvarale mogućnost raznolikosti.

Karakterističan je odnos Vrbnika prema psihofizičkom utjecaju mora. Nalazeći se ipak prilično odvojen od mora, na rubu plodnog Vrbanškog polja, a na naročitom strateškom i geopolitičkom položaju za vrijeme Frankopana i Mletaka, Vrbnik je odavna slovio kao sjedište krčke kulture. Pa premda je utjecaj mora s pomorsko-privrednog stanovišta bio srazmjerno efemerna pojava, more je na narodnu psihu utjecalo prilično jako, u takvom obimu da je narodna pjesma iz Vrbnika biljeg pjesmi sa cijelog otoka. Varijante vrbničkih pjesama iz starijeg doba nalazimo u pjesmi skoro sviju mjesta sa otoka, a motiv prepričavan i akomodiran lokalnim prilikama. Ako uzmemo kao karakteristiku motiv XI pjesme iz Petrisove zbirke u kojem se veli:¹⁴

»Da bin znala, drago, da ćeš biti mornar,
Kupila bim ja plav, da budeš gospodar.
Ja ću plavcu moju s zlatom okovati,
Od bila tumbana jidarca krajati,
Od mojih rusih vlas konopi spletati«,

vidimo da se motiv ponavlja u pjesmi drage koja pozna mornarev brod po jedru,¹⁵ toliko sličan danas populariziranoj dalmatinskoj pjesmi. Ukažemo li na primjer pjesme »Vrbniče nad morem«, koja je melodioznošću i privlačivim motivom našla načina da proдре i postane popularna pjesma, premda je strukturom posvema udaljena od utjecaja mora na Vrbnik, ukažemo li, nadalje, na rašireni motiv pjesme »Jadri brode, široko ti more«, možemo konstatirati da je pjesma Vrbnika, kulturnog i vjerskog centra Krka i Kvarnera kroz stoljeća, dala biljeg pjesmi kvarnerskog područja.

Od ženskih pjesama naći ćemo na Krku, također pod utjecajem Vrbnika, znatan broj takvih koje, prepjevane i lokalizirane, daju izražaja utjecaju poljoprivrede na psihu otočana. Motiv naranče, zelenog bora, rožice, mažurane isprepliće se s motivom mora i pomorskog života jednostavno zbog lokalizacije u tom ambijentu.¹⁶ Karakteristična je jedna varijanta »Marine krune« iz Milohnića, koja taj pedološki motiv naglašava:

»Našli su se dva mladića,
Ki će Mari krunu naći.
Vse vodice prečrpali,
Vse kamenje prehitati,
Vse travice prežinjali,
Mari nisu krunu našli«.

Završava znatnom diferencijacijom od poznate teme:

»Volela bi mlada od meča umriti...«¹⁷

Motiv pjesama Baške i Punta karakterističan je po utjecaju mora na narodnu psihu tijekom prošlog stoljeća. Ovdje se prigodno stvorena pjesma uz pučku melodiju pjeva i prepjeva, dolazi do kontaminacije, a tema je u jednom i drugom mjestu sadržajno ista: opisi daleke ljubavi i mladog mornara koji odlazi na more, ali u dalekim gradovima: Marsilji, Veneciji, Anversi gradu — »uvik ima na pameti vilu«.¹⁸ No, pjesme su to više ličnog opisa i emocije, žuđenja za dragim osobama negoli estetike mornarskog folklora:

»Kad je Kanonera, iz Mletak partila
Vanka arsinala, jedra otvorila
Marka Čubranića, sobom je odnila.
Marko mi Čubranić, po njoj hitro hodi
I još na trinketu, tarcaroli lovi.«¹⁹

Karakteristični su to stihovi, koje do sada nismo našli u narodnoj pjesmi s Krka, a po porijeklu su iz druge polovine prošlog stoljeća.

Iz istog su razdoblja po formi i temi snažni stihovi »Puntarskih mornara«, gdje se prisposoblja Venecija s Puntom.²⁰

»On mi je sagradjen na moru na vodi,
On mi je pohvaljen od Boga, od ljudi.
Pod njim su kladani pali od lantića,
Oni su postavni Bog zna koga vika!«

Završava karakterističnom poentom:

»Volel bi se mladi po Puntu šetati,
Leh u Bneci gradu baškote hrskati.
Volel bi se mladi pod Puntom voziti,
Leh u Bneci gradu gospodom hoditi!«

Pjesme sa sličnim motivom i temom danas, u doba turizma i kulturne emancipacije, ne nalazimo više među mlađim generacijama. Seoski ples, koliko se održao do pred drugi svjetski rat, bio je u znaku i fox-trotta, a narodni, ples ukoliko se i održao, bio je povezan uz koji crkveni god ili jedino uz »Krčki festival«.

Ako dakle, resimiramo gornje naše navode o utjecaju mora i kopna na psihu stanovnika otoka Krka, doći ćemo do konstatacije da je more imalo osobiti utjecaj na psihu otočana. Tamo gdje je more moralo da ustukne pred stvaralačkom snagom kopna, ono je ipak znalo formulirati svoj psihofizički utjecaj. I premda je već pred drugi svjetski rat privlačivost pomorskog života na stanovnike otoka Krka postajala iz ekonomskih razloga konstantno slabija, premda je stalež strojarskog osoblja bio uvjetovan dolaskom bivših podoficira-strojara iz ratne mornarice u trgovačku mornaricu, kada je duh novih vremena počeo provijavati i primorskim mjestima udaljujući pomalo primorce od mora i pomorstva — a i more i pomorstvo od primoraca — mislimo da je utjecaj mora na psihu Krčana dominantan i da ga možemo dati u dvjema osobito rasprostranjenim pjesmama s otoka.

Prva, u kojoj je naglašen privredni karakter mora i rentabilnost njegova iskorištavanja,²¹ glasi:

»Ča je more, da bi bilo polje,
Sve bi gospe težakinje bile.«

A druga:²²

»More moje milo, ča dobra uživaš,
I srebra i zlata i mojega draga.«

BILJEŠKE:

¹ M. Frančić, *Vrela prihoda otoka Krka*, Novi list, broj 171—173, Sušak 1932.

² Radojica F. Barbalić, *Osnutak i razvitak krčkog parobrodarstva*, Jadranski zbornik II, Rijeka — Pula 1957. god., str. 337.

³ Dinko Vitezić, *Poslanica*, Trst 1885, str. 128.

⁴ Arhiv »Nautike« u Baški bio je pohranjen u općinskoj arhivi Baške. Pred više godina prenijet je na Rijeku u fundus Historijskog arhiva, te je sređen. Zanimljiv rad na osnivanju i organizaciji bašćanske »Nautike« čeka naučnu i stručnu obradbu.

⁵ (Riječki) Novi list 1913, broj 264.

⁶ Tablica je sastavljena prema podacima u Gemeindelexikon za 1900. god., Ortsrepertorium za 1910. god., Godinšnjaku Banske vlasti banovine Hrvatske za 1940. god., te Annuario marittimo za 1902. i 1911. godinu i Pomorskom godišnjaku za 1932. godinu.

⁷ Frančić, o. c., broj 171.

⁸ Annuario marittimo razna godišta, Trgovačka mornarica kraljevine SHS — stanje koncem 1925. god., te Pomorski godišnjak svesci od 1926. do 1939/40. godine.

- ⁹ Vjekoslav Štefanić, *Narodne pjesme otoka Krka*, Zagreb 1944, str. 7.
- ¹⁰ Isto, str. 5.
- ¹¹ N. Bartulović, *Jadranska antologija* (Split 1934.) str. 5.
- ¹² V. Štefanić, o. c., str. 107
- ¹³ N. Bartulović, o. c., str. 8
- ¹⁴ V. Štefanić, o. c., str. 42
- ¹⁵ Isto, str. 165
- ¹⁶ Bartulović, o. c., str. 8.
- ¹⁷ Vjekoslav Štefanić, *Narodne pjesme s otoka Krka*, Krčki kalendar 1940. god, str. 22
- ¹⁸ Franjo pl. Dessantich, *Bašćanska pjesmarica*, Senj 1906, str. 58
- ¹⁹ Isto, str. 133
- ²⁰ V. Štefanić, *Narodne pjesme otoka Krka*, Zagreb 1944, str. 135
- ²¹ Isto, str. 136
- ²² Isto, str. 166

Riassunto

L'INCLINAZIONE DEGLI ABITANTI DELL'ISOLA DI VEGLIA ALLA PROFESSIONE MARINARA

Nel suo saggio l'autore fa un'analisi dell'influsso psicofisico del mare sulle popolazioni di un territorio litoraneo, nel caso concreto dell'isola di Veglia. Tale influsso è in qualche parte più intenso, altrove di meno, a seconda dell'intensità dell'influsso del mare ovvero della struttura pedologica della morfologia della regione.

Sulle popolazioni dell'isola di Veglia quest'influsso è stato diverso, a seconda dell'influsso del mare ovvero del carattere pedologico delle singole località. L'autore, pertanto, sulla base dei dati statistici del movimento demografico, riporta un'analisi sulle attitudini dei marittimi e le conclusioni relative per sette Comuni quanti ne furono sull'isola di Veglia prima della II guerra mondiale.

L'autore analizza in particolare i marittimi di professione dell'isola di Veglia e, per il periodo 1854—1939, riporta un prospetto che indica quanti capitani di lungo corso, tenenti della marina mercantile e capitani di navi di piccolo catotaggio ci furono a Veglia in quell'arco di tempo. Riporta poi un'analisi del personale di macchina e dei servizi di radiotelegrafia per il periodo fra le due guerre. Analizza in particolare la struttura dei marittimi per la funzione svolta e gradi, constatando che in quel periodo il maggior numero di marittimi era della cittadina di Baška seguiti nell'ordine da quelli di Omišalj (Castelmuschio), Punat, Dubašnica e Vrbnik.

Concludendo, l'autore si riferisce all'influsso del mare sulla poesia popolare e sui costumi e usanze nell'isola di Veglia, giungendo alla constatazione che nelle località lungo la costa la poesia d'arte e popolare ha subito un influsso più forte di motivi marini, mentre all'interno ha conservato i motivi dei canti epici, di Kraljević Marko, delle lotte contro i Turchi e dei rapporti con Vienna e Budapest.

Traduzione di Giacomo Scotti

**KRČKI
ZBORNIK**

1

**KRK
1970**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 1

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ
PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

dr NIKOLA ŠPANJOL

RIKARD ŽIĆ
RUDOLF ŽIĆ

Ovaj je svezak uredio:
PETAR STRČIĆ

Nacrt korica:
dr BRANKO FUČIĆ